

Utjecaj rizika na poslovanje banaka

Šartaj, Ana Mari

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:450010>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

ANA-MARI ŠARTAJ

UTJECAJ RIZIKA NA POSLOVANJE BANAKA

Završni rad

Pula, 2016.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

ANA-MARI ŠARTAJ

UTJECAJ RIZIKA NA POSLOVANJE BANAKA

Završni rad

JMBAG: 0303032765, redovita studentica

Studijski smjer: Financijski management

Predmet: Bankarski management

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Organizacija i menadžment

Mentor: izv. prof. dr.sc. Manuel Benazić

Pula, listopad 2016.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Ana-Mari Šartaj, kandidatkinja za prvostupnicu Poslovne ekonomije, smjera Financijski management, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, listopad 2016.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Ana-Mari Šartaj, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Utjecaj rizika na poslovanje banaka koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, listopad 2016.

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Definiranje rizika u bankarstvu.....	2
3. Ključni rizici u bankarstvu i njihov utjecaj na poslovanje banaka	3
3.1. Kreditni rizik	3
3.2. Rizik promjene kamatne stope	5
3.3. Valutni rizik	6
3.4. Rizik likvidnosti	7
3.5. Ostali rizici	8
4. Sustav upravljanja rizicima u bankama	10
4.1. Identifikacija i kvantifikacija rizika	11
4.2. Upravljanje rizicima	14
4.3. Izvješćivanje i kontrola rizika	15
5. Metode obrane banke od rizika.....	19
5.1. Obrana banke od rizika putem upravljanja kvalitetom	19
5.2. Diverzifikacija bankovnih izvora i korištenja sredstava	20
5.3. Osiguranje depozita kao linija obrane od rizika.....	21
5.4. Vlasnički kapital kao krajnja obrana od rizika.....	22
6. Zaključak	25
Literatura	26
Sažetak – Utjecaj rizika na poslovanje banaka.....	28
Summary – The impact of risk on bank operations.....	29

1. Uvod

Tema ovog završnog rada odnosi se na utjecaj rizika na poslovanje banaka. Kako se banke tijekom svog poslovanja susreću s brojnim oblicima rizika, svrha ovog rada je približiti čitateljima pojam rizika u kontekstu bankarstva. Banke su u obavljanju djelatnosti svakodnevno izložene brojnim rizicima s naglaskom na tržišne rizike. One nastoje upravljati i ograničiti izloženost tržišnim rizicima na različite načine. Prikladni i učinkoviti instrumenti upravljanja financijskim rizicima su financijski derivati. „Uz primjenu u upravljanju i zaštiti od tržišnih rizika, financijski derivati su i važan instrument špekulativnog trgovanja i arbitraže“ (Tuškan, 2009., str. 107).

Kada banka odobrava kredit zajmoprimcu, ona zapravo obavlja svoju fundamentalnu funkciju tj. prihvaća kreditni rizik. Glavni ciljevi istraživanja rada su prikazati najvažnije vrste rizika koje se javljaju u bankarstvu, a to su kreditni, kamatni, valutni, operativni i rizik likvidnosti; pojasniti na koji način se može upravljati rizicima u bankarstvu te prikazati metode obrane banke od rizika.

Ovaj rad sastoji se od šest dijelova. Prvi dio rada se odnosi na uvod u kojem su pojašnjeni tema rada, ciljevi istraživanja, kompozicija rada te znanstveno istraživačke metode korištene u radu. U drugom poglavlju će se definirati pojam rizika u bankarstvu, dok će se u trećem poglavlju pojasniti svaki od najvažnijih oblika rizika pojedinačno. Tako će se pozornost posvetiti riziku kamatne stope, kreditnom riziku, valutnom riziku, operativnom riziku, riziku likvidnosti te ostalim rizicima koji se također javljaju u poslovanju banaka, a to su politički rizik, rizik zarade, solventnosti i ostali. Upravljanje rizicima tema je četvrtog poglavlja, a tu će se pojasniti identifikacija i kvantifikacija rizika, upravljanje rizicima te izvješćivanje i kontrola rizika. Peto poglavlje razmatra metode obrane od rizika, a odnosi se na metode obrane od rizika putem upravljanja kvalitetom, diverzifikacije bankovnih izvora, osiguranjem depozita te vlasničkim kapitalom. U šestom dijelu rada su iznesena zaključna razmatranja o temi.

Prilikom izrade ovog završnog rada korištene su brojne znanstveno - istraživačke metode, među kojima valja spomenuti metodu analize i sinteze, metodu klasifikacije i deskripcije, te induktivno – deduktivnu metodu.

2. Definiranje rizika u bankarstvu

Neovisno o tome u kojem se području života razmatra, pojam rizik prvenstveno upućuje i asocira na neizvjesnost budućeg ishoda događaja. Može se reći i da je rizik kvantifikacija neizvjesnosti jer je on matematička veličina koja se iskazuje postotkom vjerojatnosti određenog događaja (Dobrojević, 2011.).

Banke su izložene čitavom spektru rizika u svojem poslovanju (Van Greuning i Brajović-Batanović, 2006., str. 3). Rizik bi u bankarstvu značio zamijećenu nesigurnost povezanu s nekim događajem. Rose (2005., str. 170) tvrdi da bankari mogu biti zainteresirani za postizanje visoke vrijednosti dionica i visoke profitabilnosti, ali nitko ne može zanemariti pažnju prema rizicima koje također prihvaćaju. U svom radu Van Greuning i Brajović-Bratanović (2006., str. 3-4) navode da se u načelu bankovni rizici mogu podijeliti u četiri osnovne kategorije:

- 1) financijski;
- 2) operativni;
- 3) poslovni rizici;
- 4) rizik događaja.

AD 1) Financijski rizici dijele se na dvije vrste rizika. Osnovni rizici uključuju rizik likvidnosti, kreditni rizik i rizik solventnosti. Ukoliko se njima primjereno ne upravlja mogu rezultirati gubitkom za banku. Također, potrebno je navesti kako i špekulativni rizici mogu rezultirati, ako je arbitražna uspješna, no isto tako mogu rezultirati gubitkom ukoliko je arbitražna neuspješna. Osnovne podjela špekulativnog rizika su kamatni, devizni i cjenovni rizici.

AD 2) Operativni rizici odnose se na ukupnu bankovnu organizaciju i funkcioniranje unutrašnjeg sustava. Oni uključuju informatičku tehnologiju i ostale tehnologije, usklađenost bankovnih politika i procedura te mjere zaštite od pogrešaka u poslovanju i prijevara.

AD 3) Poslovni rizici vezani su uz bankovno poslovanje. Oni uključuju makroekonomske i političke čimbenike, zakonsko i regulacijsko okruženje i ukupnu infrastrukturu financijskog sustava i platnog prometa.

AD 4) Rizik događaja odnosi se na sve tipove vanjskih rizika. Ako se ti rizici materijaliziraju, narušit će bankovno poslovanje ili će pogoršati financijsku stabilnost i adekvatnost kapitala.

U nastavku rada će se detaljnije pojasniti pojedini oblici rizika koji pripadaju u navedene glavne četiri kategorije.

3. Ključni rizici u bankarstvu i njihov utjecaj na poslovanje banaka

U ovom poglavlju će se detaljnije pojasniti kreditni rizik, rizik promjene kamatne stope, valutni rizik, rizik likvidnosti, operativni rizik te ostali rizici.

3.1. Kreditni rizik

Juričić (2005., str. 706) kreditni rizik definira kao vjerojatnost da će kreditoprimac u određenome roku vratiti kreditoru posuđenu glavnice i kamate.

„Kreditni rizik je potencijalni gubitak koji se materijalizira u slučajevima neplaćanja, kašnjenja plaćanja ili neispunjavanja obveza dužnika“ (Jakovčević, Jolić, 2013., str. 53). Za većinu kreditnih institucija, kreditni je rizik najznačajnija vrsta rizika. Kao takav, jedan je od najznačajnijih čimbenika za stabilnost kreditne institucije i financijskog sustava u cjelini.

Veliki broj kriza u poslovanju i propasti banaka nastaje zbog njihove izloženosti kreditnom riziku. Kreditni rizici su zapravo u aspektu proučavanja i istraživanja od nastanka prve banke (Šverko, 2007., str. 42).

U hrvatskom zakonodavstvu, kreditni rizik je rizik gubitka zbog neispunjavanja dužnikove novčane obveze prema kreditnoj instituciji. Prema navedenoj definiciji, osnovni čimbenici kreditnog rizika jesu (Jakovčević, Jolić, 2013., str. 54):

- „rizik neispunjenja obveza;
- rizik izloženosti;
- rizik naplate, odnosno povrata sredstava.“

Rose (2005., str. 171) u svom djelu navodi kako se u svojstvu mjerenja i kontrole koriste četiri najraširenija indikatora:

1. pokazatelj odnosa aktive koja vjerojatno neće biti vraćena i ukupnih kredita i lizinga;
2. pokazatelj odnosa neto otpisa kredita i ukupnih kredita i lizinga;
3. pokazatelj odnosa godišnjih rezervi za gubitke po kreditima i ukupnih kredita i lizinga ili ukupnog vlasničkog kapitala;
4. pokazatelj odnosa ispravka vrijednosti za gubitke po kreditima i ukupnih kredita i lizinga ili ukupnog vlasničkog kapitala.

Rose (2005., str. 171) ističe da aktivu, odnosno imovinu koja vjerojatno neće biti vraćena, čine prihodonosna sredstva, odnosno krediti sa zakašnjenjem otplate većim od 90 dana. Neto otpisi kredita, mogu se pojasniti kao krediti koji su proglašeni bezvrijednima te otpisani iz knjiga banke. Ukoliko se dogodi da neki od tih „bezvrijednih“ kredita ipak krene stvarati svoj prihod za banku, tada se dobiveni iznos oduzima od bruto otpisa te se na taj način dobije neto otpis. Pokazatelj odnosa godišnjih rezervi i pokazatelj odnosa ispravka vrijednosti pokazuju razmjer prema kojem se banke pripremaju za gubitke po kreditima na način da stvaraju rezerve tako što svake godine odvoje jedan dio iz tekućih prihoda, kako bi bile spremne na neželjene situacije.

S obzirom na prethodna iskustva po pitanju kreditnog rizika, a i zato jer on stvara glavni izvor problema u bankama diljem svijeta, banke i njihovi supervizori bi se trebali voditi onime što su naučili iz prethodnih iskustava. Banke bi najveću pozornost trebale obraćati na konstantno praćenje, mjerenje i kontroliranje kreditnih rizika. Također, one bi kao takve trebale biti svjesne da uvijek imaju spremnu dovoljnu razinu kapitala za njegovo pokriće (Hrvatska narodna banka, 2000.). O ovome će više riječi biti u petom poglavlju.

3.2. Rizik promjene kamatne stope

„Rizik promjene kamatne stope je, osim kreditnog rizika i rizika likvidnosti, jedan od najstarijih bankovnih rizika. Može se definirati kao utjecaj promjenjivih kamatnih stopa na profitnu maržu banke“ (Rose, 2005., str. 174). Živko (2006., str 199) napominje da rizik promjene kamatne stope dolazi do izražaja pri transformaciji kratkoročno pribavljenih sredstava u dugoročne plasmane. Ovaj je rizik nemoguće izbjeći jer mu je poslovanje banke stalno izloženo. Šverko (2007., str. 79) navodi da rizik promjene kamatne stope nastaje zbog:

- „ročne neusklađenosti aktive i pasive banke
- razlike u vrstama i visinama kamatne stope na strani aktive i pasive
- krivulje kamatne stope itd.“

Vrste rizika promjene kamatne stope su (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 250):

- a) *rizik cijena*- kada tržišne kamatne stope rastu, uzrokuju pad tržišne vrijednosti većine obveznica i kredita s nepromijenjenom kamatnom stopom
- b) *reinvesticijski rizik* - kada tržišne kamatne stope padaju, forsiraju investitore na ulaganja u manje profitabilne kredite, obveznice i drugu prihodonosnu aktivu, smanjujući tako očekivane buduće prihode.

Najčešći su instrumenti upravljanja kamatnim rizikom ročnice na kamatne stope čija vezana imovina reagira na promjene kamatnih stopa na tržištu (Tuškan, 2009, str. 113). Osim ročnica, Tuškan (2009., str. 113) još spominje i kamatne zamjene, kamatne opcije, terminske ugovore o kamatnoj stopi, ročnice tržišta novca i ostale slične derivative¹.

Pokazatelji koji se koriste prilikom mjerenja izloženosti banke riziku kamatne stope su pokazatelj kamatnoosjetljive aktive u odnosu na kamatnoosjetljivu pasivu te pokazatelj neosiguranih depozita u odnosu na ukupne depozite (Rose, 2005., str.

¹ Ostale metode upravljanja kamatnim rizikom su usklađivanje dospelosti (dugoročne investicije se financiraju iz dugoročnih izvora) i trajanje kojim se mjeri izloženost portfelja financijskih sredstava kamatnom riziku, čime se utvrđuje elastičnost promjene cijena ulaganja na njihovu vrijednost. (Rose, 2005., str. 174)

174). Rose (2005., str. 174) navodi da su najkorištenije mjere izloženosti banke riziku kamatne stope kada kamatnoosjetljiva aktiva prijeđe kamatnoosjetljivu pasivu u određenom roku dospijeća ili kada su depoziti neosigurani, odnosno prelaze iznos pokriven osiguranjem.

3.3. Valutni rizik

Valutni rizik se može definirati kao oblik rizika koji proizlazi iz promjene u cijeni jedne valute u odnosu na drugu valutu.

Prga i Šverko (2005., str. 156) u svom djelu navode kako je strategija transfera valutnog rizika na klijente sa stajališta banaka prihvatljiva. No, ipak, oni spominju da u slučaju aprecijacije deviza u odnosu na domaću valutu, valutna izloženost klijenata može prerasti u izloženost kreditnom riziku. Stoga, bitno je shvaćati važnost navedene činjenice, jer će u slučaju snažne aprecijacije eura u odnosu na domaću valutu moguće pretpostaviti da će veći broj klijenata imati problema s povratom svojih kreditnih obveza. Valutni rizik može nastati (Šverko, 2007., str. 114):

- trgovanjem stranim valutama,
- plasiranjem kredita u stranim valutama,
- kupovanjem vrijednosnica u stranim valutama,
- izdavanjem vrijednosnica u stranim valutama,
- obavljanjem izvanbilančnih poslova denominiranih u stranim valutama.

U svim bankama postoje četiri osnovna podprocesa upravljanja valutnim rizicima. Osnovni podprocesi su sljedeći: identifikacija, kvantifikacija, upravljanje i kontrola. Kada se govori o upravljanju valutnim rizicima, može se reći da je najvažniji ali i najproblematičniji podproces upravljanja faza kvantifikacije valutnih rizika. Prema tradicionalnom pristupu kvantifikaciji valutnih rizika, polazište predstavlja izračun valutnih gapova ili otvorenih deviznih pozicija u svakoj od uključenih valuta. U novije vrijeme se pojavila nova metoda koja se naziva VAR metoda (kratica od Value at Risk) koja je široko prihvaćena. Brojne financijske institucije diljem svijeta koriste upravo VAR metodologiju u mjerenju svojih izloženosti valutnom riziku. Radi se zapravo o statističkoj procjeni rizika prema kojoj će neki portfelj izgubiti određeni

iznos s određenom razinom pouzdanosti i u okviru određenog vremenskog intervala zbog promjena tržišnih cijena instrumenata uključenih u portfelj (Prga, Šverko, 2005., str. 159).

3.4. Rizik likvidnosti

Važnost likvidnosti se očituje i jasno raspoznaje tek u kriznim stanjima. Banka s adekvatnom likvidnošću puno će lakše premostiti krizna stanja i šokove.

Rizik likvidnosti može se definirati kao (Varaždinska banka, 2015., str. 13):

- a) „rizik koji proizlazi iz neusklađenosti novčanih priljeva i odljeva – rizik strukturne likvidnosti i
- b) rizik zbog nemogućnosti prodaje financijskih instrumenata u primjerenom roku i po prihvatljivoj cijeni – rizik likvidnosti financijskih instrumenata“.

Po navodima Rosea (2005., str. 171) kada su banke suočene s rizikom likvidnosti, tada mogu doći u situaciju da moraju posuđivati svoja sredstva po prevelikom trošku kako bi pokrile svoje trenutačne potrebe za gotovinom. To dovodi do smanjivanja zarade banaka. Također, kao primjer situacije nestašice u likvidnosti, banke su često prisiljene posuđivati sredstva po visokim kamatnim stopama zbog podizanja velikih depozita. Kamatne stope tada su veće od kamatnih stopa koje, za slične posudbe, plaćaju ostale banke.

Važno je naglasiti da je stupanj rizika likvidnosti ovisan o konkretnoj poziciji banke na financijskom tržištu. Prga i Šverko (2005., str. 155) navode da ista pozicija likvidnosti neke banke može biti zadovoljavajuća u jednoj situaciji dok će u nekoj drugoj situaciji ona biti neadekvatna. Zbog toga banka mora istražiti utjecaj mogućih, stresnih stanja na svoju likvidnost (povlačenje depozita, nelikvidnost velikih dužnika i sl.). Prilikom testiranja stresnih stanja, banke se vrlo često koriste vlastitim primjerima iz prošlosti ili pak slučajevima neke druge banke koja posluje na istom tržištu.

Upravljanje rizikom likvidnosti uključuje tri razine, a to su (Prga, Šverko, 2005., str. 155):

- postavljenje politike upravljanja rizikom likvidnosti;
- postavljanje limita izloženosti riziku likvidnosti;
- ukupno upravljanje rizikom likvidnosti.

Prga i Šverko (2005., str. 155) kao temeljni dokument upravljanja rizikom likvidnosti navode politiku upravljanja rizikom likvidnosti. U navedenom se dokumentu definiraju osnovni pojavnici oblici rizika likvidnosti, izvori rizičnosti, sustav mjerenja rizika, sustav postavljanja limita, odgovorne osobe za upravljanje likvidnošću, procesi upravljanja, sustav izvješćivanja o planiranim plasmanima, procesi kontrole rizika te definiranje planova u slučaju nastanka krize likvidnosti banke.

Ostali korisni pokazatelji izloženosti riziku likvidnosti po Roseu (2005., str.171) su sljedeći:

- a) neto krediti u odnosu na ukupnu aktivu;
- b) gotovina i depoziti kod drugih banaka u odnosu na ukupnu aktivu;
- c) gotovinska aktiva i vladine vrijednosnice u odnosu na ukupnu aktivu.

U slučaju krize banka može iskoristiti svoje rezerve likvidnosti, prodati dio svoje slabije likvidne aktive ili proglasiti stečaj (Šverko, 2007., str. 146). Uobičajeni način za ublažavanje bankovne izloženosti riziku likvidnosti su rastuća proporcija bankovnih sredstava vezanih za gotovinu i brzo utrživu imovinu, kao npr. državne vrijednosnice ili korištenje dugoročnih obveza za financiranje bankovnih operacija.

Bazelski odbor za nadzor banaka 2000. godine objavio je dokument pod nazivom Prakse upravljanja likvidnošću u bankovnim organizacijama. Tim dokumentom postavlja 14. Osnovnih načela procesa upravljanja rizikom likvidnosti (Šverko, 2007., str. 150).

3.5. Ostali rizici

Potrebno je naglasiti da prethodno navedeni rizici nisu jedini rizici vezani uz banke. Rose (2003., str. 176) navodi da se banke svih veličina i oblika suočavaju i s nekoliko važnih tipova rizika, a to su:

- a) rizik inflacije;
- b) rizik solventnosti;
- c) politički rizik;
- d) kriminalni rizik.

AD 1) Rizik inflacije definirat će se kao vjerojatnost da će inflacija umanjiti kupovnu snagu zarada banke, što će također uzrokovati i manji povrat njenim dioničarima. Ahec-Šonje (2002, str. 812) navodi da inflacija može izazvati probleme u bankarstvu tako što će povećati ekonomsku nesigurnost i nepostojanost vrijednosti robe i kapitala. Takva situacija može dovesti do značajnijeg poremećaja relativnih cijena, odnosno povećanja vjerojatnosti za nastanak tržišnog neuspjeha brojnih poslovnih subjekata, pa tako i banaka.

AD 2) Rizik solventnosti se javlja kada banka preuzme veliki broj loših kredita ili ako padne tržišna vrijednost velikog dijela njenog portfelja vrijednosnica, što će stvoriti velike kapitalne gubitke pri prodaji. U takvoj situaciji račun kapitala koji je stvoren za apsorpiranje takvih gubitaka može biti uništen. Ovaj se problem posebice javlja kada investitori i deponenti postanu svjesni problema s kojima se suočava banka te naglo krenu povlačiti svoja sredstva. Banka će u kratkom vremenu ostati bez sredstava bez kojih ne može normalno funkcionirati te će morati proglasiti da je nesolventna (Rose, 2005., str. 174-175).

AD 3) Politički rizik se javlja kada na zaradu i poslovanje banke negativno utječu promjene u državnim zakonima ili regulacijama, u zemlji ili inozemstvu (Rose, 2005, str. 176).

AD 4) Kriminalni rizik se javlja kada osobe koje su povezane s bankom, bilo da su to njezini zaposlenici, komitenti ili pak vlasnici, podliježu kršenju zakona te na taj način oštećuju banku zbog raznih kriminalnih aktivnosti kao što su prijevare, pronevjere, krađe i slično (Rose, 2005, str. 176).

Među ostale rizike ubraja se strateški rizik koji se definira kao nastanak gubitaka u prihodima ili u kapitalu zbog ulaska u novi proizvod, novu uslugu, novu geografsku

regiju, promjena u distribucijskim kanalima proizvoda, organizacijskoj strukturi ili u politici plaća i kompenzacija, te ulasku u poslove spajanja i pripajanja (Šverko, 2007., str. 50).

Rizik reputacije prikazuje se kao mogućnost javljanja gubitaka zbog negativne slike javnosti o banci. Taj rizik može imati utjecaj na naglo povlačenje depozita. Reputacija banke veoma je važna u kriznim situacijama jer se mora na željeni način usmjeriti javno mišljenje o banci (Šverko, 2007., str. 52).

Pravni rizik opisuje se kao mogućnost nastanka gubitaka za banku prouzročenim pravnim problemima. To mogu biti npr. gubitak pravih sporova, propusti u pravnim i administrativnim poslovima i drugo (Šverko, 2007., str. 52).

Rizik zemlje defnira se kao mogućnost nastanka gubitka banke zbog promjena u nekoj domicilnoj zemlji. Te promjene mogu biti političke, makroekonomske ili monetarne mjere, te restrikcije za strane investitore (Šverko, 2007., str. 53).

Rizik namire opisuje se kao mogućnost nastanka gubitaka za banku zbog neuspjele namire poslova kupoprodaje vrijednosnih papira, deviznih poslova, poslova tržišta novca i drugo. Banka će na dan namire izvršiti svoje obaveze, ali neće primiti svoja potraživanja (Šverko, 2007., str. 54).

Rizik insolventnosti definira se kao mogućnost da kapital neće biti dovoljan za pokrivanje eventualnih gubitaka nastalih zbog drugih rizičnih izloženosti, npr. kreditni, operativni ili tržišni rizik (Šverko, 2007., str. 54).

4. Sustav upravljanja rizicima u bankama

Da bi banka mogla imati konstantnu kontrolu nad svojim poslovanjem u svim uvjetima te osigurati nesmetano funkcioniranje svih poslovnih procesa, potrebno je da razvije učinkovit sustav upravljanja rizicima. U nastavku poglavlja će se detaljnije prikazati proces identifikacije i kvantifikacije rizika, upravljanja rizicima te izvješćivanjem i kontrolom istih.

4.1. Identifikacija i kvantifikacija rizika

„Pri implementaciji integriranog upravljanja rizicima, posebice pri identifikaciji i kvantifikaciji rizika, često se koristi proces mapiranja rizika“ (Miloš Sprčić, 2013., str. 102). Prema Milošu Sprčiću (2013., str. 102) mapiranje rizika važan je dio upravljanja rizicima s kojima se banka suočava. Mapiranje rizika ujedinjuje identifikaciju svih rizika koji se javljaju u različitim dijelovima banke te uvelike pomaže bankarskim menadžerima pri odgovoru na pitanje kojim rizicima je poslovanje banaka izloženo, ali i pri donošenju odluka kojim od tih rizika treba upravljati na razini banke, a koje treba prenijeti na ostale sudionike na tržištu te koju kombinaciju instrumenata primijeniti kako bi se ostvarili optimalni učinci upravljanja rizicima. Kod identifikacije rizika, potrebno je provesti PESTLE analizu, analizu industrije kroz Porterov model 5 sila te SWOT analizu bankovne institucije ili drugim riječima, utvrditi postojeću situaciju koja uključuje analizu odnosa banke i njezinog vanjskog okruženja kroz definiranje snaga, slabosti, prilika i prijetnji te analizu unutarnjeg okruženja koje započinje shvaćanjem ukupnih ciljeva poduzeća, strategija i ključnih indikatora stvaranja vrijednosti.

PESTLE analiza kratica je za politički, ekonomski, socijalni, tehnološki, legalni i ekološki. Koristi se za analizu makro-okruženja i temelj je za strateško i financijsko planiranje. Omogućava nam sveobuhvatnu analizu političkog, ekološkog, društvenog, tehnološkog, zakonodavnog i ekološkog okruženja te sagledava one čimbenike koji mogu imati ili imaju snažan utjecaj na industriju u cjelini i na poduzeća unutar promatrane industrije (Miloš Sprčić, 2013., str. 88).

Iako je važno naglasiti da će mnoge rizike menadžment prepoznati na temelju svojih prijašnjih iskustva i stečenog znanja, ključan utjecaj na poslovanje banke ipak će imati upravo oni rizici koje će menadžment prepoznati tek u procesu izrade mape rizika. Rizici se prvo rangiraju prema značajnosti i vjerojatnosti nastupanja, a nakon

toga se prikazuju u koordinatnom sustavu u četiri kvadranta. Značajnost rizika prikazuje se na vertikalnoj osi, a vjerojatnost nastupanja na horizontalnoj osi. Prema položaju rizika u koordinatnom sustavu, to jest kvadrantu u kojem se nalazi, banka donosi odluku kojim rizicima treba posvetiti najviše pozornosti u procesu upravljanja rizicima, a koji rizici nemaju toliko značajan utjecaj na poslovanje poduzeća.

Objektivna procjena rizika odnosi se na kvantitativno određenje njegova utjecaja na poslovanje poduzeća i njegovu vrijednost. „Prilikom kvantitativne procjene rizika koriste se izabrane metode poput analize osjetljivosti, analize scenarija te različitih simulacijskih tehnika“ (Miloš Sprčić, 2013., str. 108). Takve procjene doprinose boljem razumijevanju važnosti pojedinih rizika, jer se na taj način određuje doprinos svakog pojedinačnog rizika ukupnom profilu rizika, te na temelju tog doprinosa, rangiranje rizika prema prioritetima.

Miloš Sprčić (2013., str. 108) tvrdi da su najčešće korištene mjere izloženosti rizicima:

- a) „Rizična vrijednost (eng. Value at Risk ili VaR), te
- b) Rizični novčani tok (eng. Cash flow at Risk ili CFaR).“

Miloš Sprčić (2013., str. 108) smatra kako je rizična vrijednost prikladnija kod mjerenja izloženosti rizicima u financijskim institucijama dok je Rizični novčani tok prikladniji za poduzeća iz realnog sektora. S obzirom na navedeno, u ovom će se radu veća pozornost pridati objašnjavanju VaR-modela. Najveća prednost VaR-a kao mjere jest njezina sposobnost da komprimira očekivanu distribuciju negativnih poslovnih rezultata u jedan jedini broj.

„VaR je modelirajuća tehnika koja mjeri sveukupnu izloženost banke tržišnom riziku i uz određenu razinu vjerojatnosti, procjenjuje iznos koji bi banka izgubila da mora držati neku aktivu tijekom određenog vremenskog razdoblja“ (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 232). Taj potencijalni gubitak vrijednosti portfelja financijske institucije uspoređuje se s raspoloživim kapitalom i rezervama novca kako bi se osiguralo pokriće mogućih gubitaka bez opasnosti za financijsku sigurnost i stabilnost same institucije. „Fokus Rizične vrijednosti je na riziku kao prijetnji, a ne riziku kao prilici jer se izračunavaju najveći mogući gubici, a ne najveći mogući dobici“ (Miloš Sprčić, 2013., str. 109).

Miloš Sprčić (2013., str. 111) navodi tri glavna pristupa izračunu VaR-a:

- a) povijesna simulacija,
- b) delta-normal metodologija ili metoda varijance-kovarijance te
- c) Monte Carlo simulacija.

Sve tri metode su komplementarne, ali svaka nudi drugačiji pogled na rizik portfelja. Kao što joj i samo ime govori, povijesna simulacija je direktno vezana za povijesne podatke, dok metoda varijance i kovarijance te metoda simulacije Monte Carlo koriste povijesne podatke za procjenu parametara statističke distribucije promjena tržišnih faktora.

Metoda povijesne simulacije se temelji na pristupu da će bliska budućnost biti veoma slična nedavnoj prošlosti, te da se pomoću podataka iz nedavne prošlosti može prognozirati rizik u bliskoj budućnosti. Kako navodi Miloš Sprčić (2013., str. 111) osnovna karakteristika ovog modela je izračun VaR-a bez postavljanja pretpostavki o statističkim distribucijama tržišnih faktora. Temeljna vrijednost povijesne metode je jednostavnost izračuna pa se rezultati mogu na lako shvatljiv način prezentirati menadžmentu i regulatoru, a pogodni su i za daljnja modificiranja i usavršavanja.

Metoda varijance-kovarijance se naziva još i Delta-normal metoda ili analitički VaR. Najčešće je korištena metodologija za upravljanje portfeljem (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 245). Temelji se na pretpostavci da tržišni faktori imaju multivarijantnu normalnu distribuciju. Uz to, moguće je odrediti distribuciju očekivane vrijednosti portfelja, koja je također normalna. Jednom kada je dobivena distribucija mogućih dobitaka i gubitaka portfelja, standardna matematička svojstva normalne distribucije koriste se za određivanje Rizične vrijednosti. (Miloš Sprčić, 2013., str. 112).

Monte Carlo simulacija razdjeljuje sadašnji portfelj korištenja velikog uzorka slučajnih kombinacija scenarija cijena. Njegova vjerojatnost obično se temelji na povijesnom iskustvu. Taj je pristup fleksibilniji od drugih metodologija, s obzirom na to da se ne oslanja na pretpostavke koje se tiču normalnosti povrata. (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 245). Prednosti Monte Carlo simulacija su točnost, postojanje metoda za ubrzavanje, rješavanje problema „debelih vratova“, te adekvatno tretiranje nelinearnih portfelja (Šverko, 2007., str. 127).

4.2. Upravljanje rizicima

Upravljanje rizicima objašnjava se kao poduzimanje aktivnosti koje dovode do minimiziranja negativnog utjecaja koji izloženost rizicima može imati na poslovni rezultat i ciljeve banke. „Uzimajući u obzir da su uz aktivnost upravljanja rizicima vezani visoki troškovi, minimiziranje negativnog utjecaja rizika neće nužno dovesti do njegove eliminacije“ (Miloš Sprčić, 2013., str. 20).

Učinkovito upravljanje rizicima, posebno kada je riječ o većim bankama ili bankama koje posluju u nerazvijenim i konkurentskim tržištima, zahtijeva formalni postupak. U zemljama u razvitku – posebice onim tranzicijskim - nestabilno, nepostojano gospodarsko i nerazvijeno tržišno okruženje značajno povećava raspon i jačinu izloženosti banke financijskom riziku. Takvi uvjeti dovode do još složenijeg upravljanja rizicima i naglašavaju potrebu za ustrojavanjem učinkovitog procesa upravljanja rizicima. Ključne sastavnice učinkovitog upravljanja rizicima, koje je potrebno ustrojiti u banci i koje analitičar treba procjenjivati, u pravilu obuhvaćaju sljedeće (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 77-78):

- 1) Uspostaviti službe na najvišoj razini uprave banke koja je odgovorna za upravljanje rizicima i za usklađivanje operativne primjene politike i odluka ALCO-a². Tu se uloga upravljanja rizicima pozicionira kao ravnopravna ostalim bankovnim funkcijama te se podiže svijest o postojanju ove uloge i daje joj se primjerena važnost unutar banke.
- 2) Utvrditi eksplicitnu i jasnu strategiju upravljanja rizicima i prateći skup politika s odgovarajućim ciljevima djelovanja. Postoji niz strategija upravljanja rizicima koje proizlaze iz različitih pristupa tumačenju međusobne ovisnosti čimbenika rizika. Različitosti mogu proizići iz razlika u mišljenjima vezano uz ponašanje prema nepostojanju u upravljanju rizicima.
- 3) Uvesti odgovarajuće razine formalizacije i usklađivanja donošenja strateških odluka vezanih uz proces upravljanja rizicima. Potrebno je obuhvatiti sva pitanja ili parametre relevantne za proces donošenja odluka na operativnoj osnovi za sve bitne poslovne i službene postupke. Parametri osnovnih

² Odbor za upravljanje aktivom i pasivom (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 77).

čimbenika financijskog rizika mogu poslužiti kao pokazatelji razine prihvatljivog rizika poslovnim jedinicama³.

- 4) Poslovne odluke i odluke o strukturi portfelja banke moraju se zasnivati na temeljitim kvantitativnim i kvalitativnim analizama, ali osnovom primjenjivih parametara rizika. Ovaj proces nužan je zbog složene međuovisnosti čimbenika rizika i potrebe za uravnoteženjem različitih čimbenika financijskog rizika uključujući i analizu konsolidiranog rizičnog profila. Utjecaj rizika na financijsku poziciju banke i promjene ove pozicije nisu uvijek očite, pa pojedinosti mogu biti od ključne važnosti.
- 5) Sustavno prikupljati potpune, pravovremene i dosljedne podatke važne za upravljanje rizicima, te osigurati podesne kapacitete za čuvanje i obradu podataka. Podaci moraju obuhvatiti sve funkcionalne i poslovne procese, kao i ostala područja kao što su makroekonomske i tržišne smjernice.
- 6) Razviti mehanizam kvantitativnog modeliranja koji omogućava simulaciju ili analizu učinaka promjena u gospodarskom, poslovnom i tržišnom okruženju na profil izloženosti riziku banke i daljnji utjecaj na njezinu likvidnost, profitabilnost i neto vrijednost. Računalni modeli koje banke koriste se kreću od jednostavnih mehanizama koji su utemeljeni na osobnom računalu do složenih primjenjivih sustava za modeliranje.

Ovakvi modeli mogu biti interno razvijeni ili se mogu preuzeti od drugih financijskih institucija sa sličnim profilom, specijaliziranih konzultantskih poduzeća ili vanjskih dobavljača programskih rješenja. Razina podobnosti i analitičkih sposobnosti modela kojeg banke koriste može biti rani pokazatelj ozbiljnosti pristupa upravljanju rizicima banke.

4.3. Izvješćivanje i kontrola rizika

³ Primjerice, pokazatelj duga u odnosu na kapital za korisnike bančnih kredita parametar je rizika koji izražava razinu izloženosti kreditnom riziku. Maksimalna izloženost prema pojedinom klijentu jest parametar rizika koji pokazuje izloženost kreditnom riziku u ograničenom obliku (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str 78).

Van Greuning i Brajović Bratanović (2006, str. 285) naglašavaju kako je cilj financijskih izvješća prikazati podatke o financijskom položaju nekog subjekta, rezultatima rada i promjenama u financijskoj poziciji. Također, navode da su tendencije liberalizacije financijskih tržišta i tržišta kapitala u osamdesetim godinama unijele povećanu nestabilnost na financijska tržišta. Prema tome, povećale su količinu podataka koja je potrebna da se osigura financijska stabilnost. S napredovanjem liberalizacije tržišta, financija i kapitala povećan je pritisak poboljšanja korisnosti raspoloživih podataka financijskog sektora formuliranjem minimalnih zahtjeva za objavljivanje podataka.

Zbog obveze objavljivanja podataka, bankama je nametnuta tržišna disciplina. Iako su banke uglavnom podložne nadziranju te pružanju podataka nadležnim vlastima, ipak nisu uvijek raspoložive svim kategorijama korisnika te su često povjerljive prirode ili su pak tržišno osjetljive. Korisnicima financijskih izvješća su od velike važnosti financijski podatci koji im mogu pomoći prilikom procjene financijske pozicije neke banke i pri donošenju vlastitih odluka. No, za takve je potrebe nužno pravilno poznavati prihode, rashode te imovinu banke (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 290).

Kod izvješćivanja banaka, posebnu pozornost treba pridati Međunarodnim računovodstvenim standardima, koji su primjenjivi na banke u mnogim aspektima.

U nastavku slijedi tablica koja prikazuje Međunarodne računovodstvene standarde primjenjive na banke.

Tablica 1. Međunarodni računovodstveni standardi primjenjivi na banke

Broj MRS	Naziv
1	Priprema i prikazivanje financijskih izvješća
8	Račun dobiti za razdoblje, temeljne pogreške i promjene u računovodstvenim politikama
10	Događaji nakon datuma bilance
12	Porezi
17	Prihodi
18	Dohodak
21	Učinci promjena tečajeva
22	Poslovne kombinacije
27	Konsolidirana financijska izvješća i ulaganja u podružnice
28	Ulaganja u pridružena poduzeća
30	Prikazi u financijskim izvješćima banaka i sličnih financijskih institucija
32	Financijski instrumenti – Očitovanje i prikazivanje
37	Rezerviranja, potencijalna pasiva i potencijalna aktiva
39	Financijski instrumenti – Priznavanje i mjerenje

Izvor: Prema Van Greuning H., Brajović Bratanović S. (2006.) *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima: pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku*. MATE. Zagreb, str. 291.

Sam razvitak međunarodnih računovodstvenih standarda bio je uvijek u skladu sa razvojem međunarodnih financijskih tržišta. Novi standardi na taj su se način prilagođavali s novim temama te se shodno tome i unapređivali. Od svih međunarodnih računovodstvenih standarda, MRS 30 primjenjiv je na sve banke, odnosno na sve financijske institucije koje primaju depozite te ih posuđuju od javnosti s ciljem da se iz tih sredstava odobre krediti i ulaganja te na sve one institucije na koje se odnose propisi vezani za banke (Van Greuning, Brajović Bratanović ,2006., str. 291).

Prilikom procesa objavljivanja javljaju se neki tipični problemi, a jedan od njih je svakako oklijevanje menadžmenta neke banke i nadzornih vlasti kao i sudionika tržišta da objave jako negativne podatke. Stoga se ovakvi podaci u praksi uglavnom

objavljaju u zadnji tren, često su nepotpuni, upravo zato jer imaju najjači potencijal poticanja tržišne reakcije.

Nadzor nad bankama od iznimne je važnosti, naročito nadzor temeljen kontinuiranom analitičkom pregledu banaka. On je kao takav jedan od ključnih čimbenika održavanja stabilnosti i povjerenja u financijski sustav. Postupak nadzora uključuje uspostavljanje okvira za bonitetno izvješćivanje i neizravni nadzor te izvršenje tih aktivnosti kao i za izravnu kontrolu. Rezultati izravne kontrole važni su s razlogom što oni daju ulazne elemente za proces institucionalnog razvoja banaka. Bitno je naglasiti da su, također, od iznimne važnosti za poboljšanje regulatornog i nadzornog okruženja (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 298).

Van Greuning i Brajović Bratanović (2006., str. 298) odvijanje analitičkog pregleda banaka prikazuju u nekoliko faza. Oni navode da će konačan cilj navedenog procesa biti niz preporuka koje će, ako budu pravilno primjenjivane, omogućiti sigurno, zdravo i ispravno funkcioniranje financijskog posrednika. Također, analitički se pregled obično sastoji od pregleda financijskih uvjeta i posebnih pitanja koja se odnose na izloženost rizicima i upravljanje njima. Van Greuning, Brajović Bratanović (2006., str.298) tvrdi da pitanja koja se postavljaju tijekom svih faza procesa analitičkog pregleda trebala bi se usredotočiti na:

- a) „ono što se dogodilo;
- b) zašto se dogodilo;
- c) učinak događaja;
- d) odgovor i strategija menadžmenta banke;
- e) preporuke analitičara;
- f) koje osjetljive točke valja naglasiti.“

Bankovne rizike je potrebno na vrijeme prepoznati, pratiti njihovu pojavu i utjecaje na poslovanje banke te naravno, nadzirati ih kako ne bi izašli izvan dopuštenih granica kontrole. U skladu s tim, radi djelotvornosti upravljanja rizicima u bankama se od strane nadzornih tijela provodi izravni i neizravni nadzor (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 304). Nadzorna tijela koja se bave neizravnim nadzorom provode kontrolu i nadzor nad stanjem pojedinih banaka dok nadzorna tijela zadužena za izravan nadzor pak omogućuju osobama koje ga provode da lakše procijene podatke koje banka izdaje prilikom postupka bonitetnog izvještavanja. Na

taj se način može utvrditi koji je razlog i uzrok problema banaka, a također se mogu i procijeniti moguća problematična područja koja se mogu pojaviti u budućnosti poslovanja (Van Greuning, Brajovic Bratanovic, 2006., str. 309-311).

Kao instrument kontrole i nadzora nad poslovanjem banaka važnu ulogu ima unutrašnja i vanjska revizija. Prilikom unutarnje revizije banka ispituje i ocjenjuje sveukupne aktivnosti banke. Stoga, ona može ukazati na poboljšanja u djelotvornosti upravljanja rizicima, nadzoru i procesima upravljanja. S druge pak strane, vanjsku reviziju provode različite tvrtke koje analiziraju financijska i druga izvješća banaka te na temelju njihove ispravnosti donose pozitivna, negativna ili mišljenja s rezervom. Na posljetku daju izjavu o tome koliko su promatrana izvješća objektivna, glede predočavanja stanja i rezultata poslovanja neke banke (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 319).

5. Metode obrane banke od rizika

Za uspješno poslovanje banaka, važna sastavnica jest i obrana od mogućih rizika. Načini obrane banaka od rizika su sljedeći: metoda obrane putem upravljanja kvalitetom, diverzifikacijom bankovnih izvora i korištenja sredstava, osiguranjem depozita i na kraju vlasničkim kapitalom kao krajnjom obranom od rizika (Rose, 2005., str. 474).

5.1. Obrana banke od rizika putem upravljanja kvalitetom

Kako bi banke bile spremne prihvatiti promjene koje im nameće poslovno okruženje, potrebno je stalno unapređivati kvalitetu bankovnih proizvoda i usluga, a da se istovremeno udovolji potrebama i očekivanjima klijenata.

Potpuno upravljanje kvalitetom u bankarskom sustavu, kratice TQM podrazumijeva unapređenja, povećanje efikasnosti i fleksibilnosti u poslovanju. Također, ono se temelji na pretpostavci da se kvalitetom može upravljati. Moderni TQM čine prije svega povjerenje, zatim natjecanje, disciplina i dugoročni pristup. On predstavlja proces rasta kvalitete usluga i skraćivanje vremenskog ciklusa. Pomoću TQM pristupa povećava se produktivnost, jasna dugoročna strategija banke, razvoj sustava poslovne inteligencije te snažna potpora svih razina menadžmenta (Severović et al., 2009., str. 149). Bez postojanja svih, gore navedenih elemenata, ispunjenje postavljenih zahtjeva ne bi bilo moguće.

Rose (2005., str. 474) pak smatra da se upravljanje kvalitetom u smislu obrane od rizika odnosi na mogućnost najviših menadžera i njihovu sposobnost da brzo izađu na kraj s problemima banke prije nego što ju ti isti problemi preplave.

5.2. Diverzifikacija bankovnih izvora i korištenja sredstava

Diverzifikacija bankovnih izvora i korištenja sredstava ima određene pogodnosti. Tim se pogodnostima zapravo umanjuju rizici. Banke općenito teže postizanju dviju vrsta diverzifikacija kojima se smanjuje rizik a one su prema Roseu (2005., str. 474) sljedeće:

- a) geografska diverzifikacija i
- b) diverzifikacija portfelja.

Geografska diverzifikacija, kako navodi Rose (2005., str. 474) odnosi se na traženje komitenata lociranih u različitim zajednicama ili zemljama, za koje se pretpostavlja da žive u različitim ekonomskim uvjetima, dok se s druge strane diverzifikacija portfelja odnosi na širenje bankovnih kreditnih računa i depozita na veliki broj komitenata, uključujući račune velikih i malih tvrtki, različite industrije te domaćinstva s različitim izvorima prihoda i jamstava.

Navedeni oblici diverzifikacije su najučinkovitiji u smanjenju bankovnog rizika od gubitka kada se tijekom vremena priljevi gotovine od različitih grupa komitenata kreću po različitim šablonama. Smanjenje priljeva gotovine od jednog segmenta komitenata djelomično se može izjednačiti povećanjem priljeva gotovine od drugog segmenta komitenata (Rose, 2005., str. 474).

5.3. Osiguranje depozita kao linija obrane od rizika

Osiguranje depozita je sustav koji omogućava fizičkim osobama, odnosno, građanima, malim poduzetnicima i neprofitnim organizacijama da u slučaju propasti kreditne institucije brzo i jednostavno dođu do iznosa sredstava koje su imali u toj kreditnoj instituciji, kako ne bi morali prolaziti kroz dugotrajan stečajni postupak (Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, 2016.). Struktura financiranja ključni je vid upravljanja likvidnošću. Za pretpostaviti je da će banka sa stabilnom, širokom i raznolikom depozitnom osnovicom vjerojatno imati manje problema oko likvidnosti od banke koja takvu osnovicu ne posjeduje. Procjena strukture i vrste depozitne baze i procjena stanja depozita početna je točka procjene rizika likvidnosti, a za nju su potrebne sljedeće vrste podataka (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 175):

- a) *Izbor proizvoda* – prilikom prikupljanja podataka o izboru proizvoda bitno je sagledati koji depozitni proizvodi su raspoloživi, koji je njihov broj računa te koliki je prikupljeni saldo na svakom od njih. Ovaj podatak je najbolje prikazati tako da bude pregledan, odnosno, da su u njemu prikazane sljedeće stavke: 1. vrsta proizvoda (štedni ili čekovni račun, šestomjesečni depozit ili depozit s dospjećem većim od šest mjeseci), 2. priroda deponenta (svaka vrsta deponenta slijedi vlastiti model ponašanja), 3. pregled uvjeta deponiranja (valuta, dospijeće i kamatne stope).
- b) *Prikaz koncentracije depozita po klijentima*, po kriteriju prelaska depozita određenog iznosa ukupne imovine te s prikazanim uvjetima i cijenom po svakom od njih.

- c) *Upravljanje depozitima*, uključujući podatak o primjerenosti sustava bilježenja i nadzora depozitnih transakcija i internog pristupa računima klijenta, informacije o obračunu i načinu plaćanja kamata.

Poduzeća uglavnom nastoje smanjiti svoja neangažirana sredstva kako bi se izborila za sredstva. Stoga je uloga menadžmenta banke da usvoji i provede program razvoja i zadržavanja svih vrsta depozita. Također menadžment mora voditi računa o samoj kakvoći depozitne strukture te na temelju tih podataka imati uvid u to na kakvim se depozitima temelji ukupna depozitna struktura; jesu li oni stabilni, fluktuirajući ili sezonski i nepostojani (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2003., str. 176). Ovaj korak je važno provesti ako se sredstva planiraju uložiti znajući koji su omjeri njihovog očekivanog i potencijalnog priljeva.

5.4. Vlasnički kapital kao krajnja obrana od rizika

Kako bi zdravo poslovala, svaka banka treba razmotriti pitanje kapitala. „Odgovarajuća kapitalna osnova služi kao sigurnosna mreža za različite rizike kojima je institucija izložena tijekom svog poslovanja. Kapital upija potencijalne gubitke i tako pruža osnovu za održanje povjerenja depozitora u banku“ (Van Greuning, Brajović Bratanović, 2006., str. 102). Kao ključnu svrhu kapitala važno je izdvojiti pružanje stabilnosti i apsorpiranje gubitaka. Ono predstavlja zapravo mjeru zaštite depozitorima i ostalim kreditorima u slučaju likvidacije. Prema tome, kapital mora imati sljedeće bitne značajke: mora biti stalan; ne smije zahtijevati obvezna fiksna izdvajanja u odnosu na prihode te prije svega mora dopuštati zakonski utemeljenu podređenost u odnosu na prava depozitora i ostalih kreditora.

Banke imaju ugrađenu značajku razmjerno niskog pokazatelja kapitala u odnosu na obveze. Zakonodavne vlasti su u većini zemalja uvele određene standarde adekvatnosti kapitala kako bi se potaknulo razborito upravljanje rizicima vezanim uz individualnu strukturu bilance stanja. Van Greuning i Brajović Bratanović (2006., str. 103) navode podatak da je tijekom kasnih osamdesetih godina Baselski odbor za nadzor banaka preuzeo inicijativu u razvitku rizično osjetljivog standarda adekvatnosti kapitala koji bi u konačnici utjecao na međunarodno usklađenje nadzornih propisa kojima se uređuje adekvatnost kapitala međunarodno aktivnih banaka. Ova inicijativa rezultirala je Baselskim sporazumom o kapitalu iz 1988.

godine, nakon čega se Baselski sporazum uveo kao standard adekvatnosti kapitala koji se zasniva na rizično ponderiranoj strukturi aktive banke i izvanbilančnih stavki, a koji osigurava održavanje adekvatnog iznosa kapitala i rezervi u cilju zaštite od solventnosti.

Po navodima Van Greuning i Brajović Bratanović (2006., str. 104), Baselski je odbor tijekom godina uvodio sljedeće, različite sastavnice regulacijskoga kapitala:

AD 1) Osnovni kapital – još nazivan primarnim kapitalom (Tier 1) banaka, a uključivao je dionički kapital, zadržanu dobit te neotkupljive i preferencijalne dionice. On je kao takav istovjetan u svim bankovnim sustavima i redovito je eksplicitno prikazan u objavljenim financijskim izvješćima. Također, osnovni kapital ima ključnu važnost za izračun profitne marže i bankovne sposobnosti za preuzimanje rizika i održanje konkurentne pozicije, a važno je naglasiti da se smatra zaštitom najviše kvalitete.

AD 2) Dodatni kapital I. – sastoji se od mehanizama koji imaju iste značajke kao i dug i kapital uključujući rezerve za revalorizaciju aktive, opće rezervacije i rezervacije za neidentificirane gubitke, hibridne kapitalne instrumente i podređeni dugoročni dug. Ove vrste kapitala čine dodatni kapital I. banke, koji je ograničen na 100% osnovnog kapitala.

AD 3) Dodatni kapital II. –dopušteno je koristiti samo za pokriće tržišnih rizika koji potječu od dionica i kamatno osjetljivih instrumenata u trgovačkom portfelju kao i od valutnog rizika i rizika roba u bankovnom i trgovačkom portfelju.

AD 4) Minimalni kapitalni standardi – minimalni, rizično osjetljivi standard kapitalne adekvatnosti utvrđen je Baselskim sporazumom na 8% rizično ponderirane od čega se na element osnovnog kapitala treba odnositi barem 4%. Isto tako, dodatni kapital II. ograničen je na 250% uvećanog dijela osnovnog kapitala koji se zahtijeva radi dodatne zaštite od tržišnih rizika. Sve dok se ne prekrše ukupna ograničenja dodatni kapital I. može se zamijeniti dodatnim kapitalom II. do istog ograničenja od 250%.

AD 5) Bazelski sporazum III. – predstavlja globalni regulatorni okvir za stabilnije banke. U skladu s njim banke bi uvijek trebale imati dovoljno kapitala da mogu izdržati 30 dana krize likvidnosti te ta kapitalna rezerva treba 100% odgovarati

moćim gubicima banke. Cilj Basela III. je da banke postanu otpornije na negativne promjene.

6. Zaključak

Iz svega navedenog, dolazi se do zaključka da pod pojmom rizika možemo podrazumijevati nešto čemu smo svi zapravo svakodnevno izloženi. Kao što smo mi izloženi brojnim rizicima, rizik nerijetko prijete i brojnim institucijama, poput banaka koje su izložene čitavom spektru rizika u svojem poslovanju. Razvoj tržišta doveo je do dizajniranja novih proizvoda i pružanja novih usluga. Banke su sve više uključene u razvoj novih proizvoda, tehnika, usluga te instrumenata. Zbog širenja bankovnog poslovanja one su često na meti višim razinama rizika. Rizik bi u bankarstvu značio zamijećenu nesigurnost povezanu s nekim događajem. U radu su izložene osnovne značajke kreditnog rizika, rizika promjene kamatne stope, valutnog rizika, rizika likvidnosti te operativnog rizika. Iako je Bankovne rizike nemoguće u potpunosti eliminirati, adekvatnim upravljanjem rizicima kao što su kontinuirani proces identifikacije, mjerenja i praćenja moguće je taj problem svesti na minimalnu razinu.

Širenjem djelokruga poslovanja banke su sve više izložene tržišnim i operativnim rizicima, stoga će upravljanje tim rizicima u budućnosti razlikovati uspješne banke od onih neuspješnih.

Najvažniji razlog zbog kojeg je potrebno pridati veliku pozornost upravljanju rizicima kod banaka je doprinos koji banke imaju u ekonomskom i društvenom razvoju društva. Kroz poslovanje banaka se očituju ne samo interesi njezinih vlasnika, već i interesi nacionalne ekonomije. Upravno taj javni karakter banke podrazumijeva njen doprinos stabilnosti nacionalnog financijskog sektora.

Pozitivan financijski rezultat banke posljedica je sustavnog upravljanja rizicima. Vlasnici i vjerovnici ističu se kao značajna interesna skupina čije zadovoljstvo je povezano s upravljanjem rizicima. U strategiju banke koja ima za cilj zaštititi financijsku snagu i reputaciju banke ugrađeni su dijelovi procesa upravljanja rizicima. Dugoročna adekvatnost kapitala posljedica je adekvatnog upravljanja rizicima kao instrumentom zaštite u uvjetima financijske krize. Da bi se banke zaštitile od negativnih efekata različitih vrsta rizika moraju posjedovati ljudske resurse koji imaju odgovarajuća znanja, vještine i sposobnosti da upravljaju rizicima. Njihov zadatak je pravovremenom reakcijom uočiti potencijalne rizike te ih svesti u okvir prihvatljiv za banku.

Literatura

Knjige:

1. JAKOVČEVIĆ, D., JOLIĆ, I. (2013.): *Kreditni rizik*, RRiF, Zagreb
2. MILOŠ SPRČIĆ, D. (2013.): *Upravljanje rizicima*, (Temeljni koncepti, strategije i instrumenti), Sinergija, Zagreb
3. ROSE, P., S. (2005.): *Menadžment komercijalnih banaka*, Mate, Zagreb
4. ŠVERKO, I. (2007.): *Upravljanje nekreditnim rizicima u hrvatskim financijskim institucijama*, Hrvatski institut za bankarstvo i osiguranje, Zagreb
5. VAN GREUNING, H., BRAJOVIĆ BRATANOVIĆ, S. (2006.): *Analiza i upravljanje bankovnim rizicima, Pristupi za ocjenu organizacije upravljanja rizicima i izloženosti financijskom riziku*, Drugo izdanje, Mate, Zagreb

Članci:

1. AHEC-ŠONJE, A. (2002.): *Analiza osjetljivosti bankarskog sustava*, Ekonomski pregled, Vol.53, No.9-10, str. 807-848
2. JURIČIĆ, D. (2005.): *Primjena metode simulacije u ocjeni kreditnog rizika*, Ekonomski pregled, Vol. 56, No. 9., str. 706-719
3. PRGA, I., ŠVERKO, I. (2005.): *Izloženost banaka tržišnim rizicima*, Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu, Vol.3, No.1, Prosinac 2005., str. 153-162
4. PRGA, I., VRDOLJAK, T., ŠVERKO, I. (2009.): *Upravljanje rizikom likvidnosti korištenjem valutnih swap ugovora*, Ekonomski vjesnik, No.2, Prosinac 2009., str.364-371
5. SEVEROVIĆ, K., ŽAJDALA, N., CVETKOVIĆ ŠOŠTARIĆ, B. (2009.): *Konceptualni model kao alat za upravljanje kvalitetom bankovnih usluga*, Ekonomski vjesnik, No. 1, Srpanj 2009., str. 147-160
6. ŽIVKO, I. (2006.): *Kamatni rizik u bankarstvu: izvori i učinci*, Ekonomska misao i praksa, No. 2, Prosinac 2006, str. 199-214

Internet stranice:

1. Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka (2016), <http://www.dab.hr/osiguranje-depozita>, (pristupljeno 16.09.2016)
2. Hrvatska narodna banka (2000): Publikacije, Načela za upravljanje kreditnim rizikom, <http://www.hnb.hr/supervizija/papiri-bazelske-komisije/h-nacela-za-upravljanje-kreditnim-rizikom.pdf>, (pristupljeno 22.09.2014)
3. Hrvatska narodna banka (2001): Publikacije, Bilten o bankama, Godina 1., Broj 2., <http://www.hnb.hr/publikac/bilten-o-bankama/hbilten-o-bankama-2.pdf>, (pristupljeno 22.09.2014)
4. Rizik, <http://burza.com.hr/novac/burza/2011/01/97067-rizik/>, (pristupljeno 20.09.2014)
5. Varaždinska banka: Javna objava boniteta zahtjeva, <http://www.vababanka.hr/UserDocImages/dokumenti/Javna%20objava%20bonitetnih%20zahtjeva%2031.12.2015-sken.pdf> (pristupljeno 26.09.2016)

Ana-Mari Šartaj

Sažetak

Utjecaj rizika na poslovanje banaka

Banke su u svom poslovanju izložene brojnim rizicima, odnosno, zamijećenim nesigurnostima povezanim s nekim događajem. U radu su izložene osnovne značajke kreditnog rizika, rizika promjene kamatne stope, valutnog rizika, rizika likvidnosti te operativnog rizika. Da bi menadžment banka mogao imati konstantno kontrolu nad svojim poslovanjem u svim uvjetima, te osigurati nesmetano funkcioniranje svih poslovnih procesa, potrebno je da razvije učinkovit sustav upravljanja rizicima. Navedeno se može postići procesom identifikacije i kvantifikacije rizika, upravljanja rizicima te izvješćivanjem i kontrolom istih. Menadžment banku može zaštititi od rizika, uključujući nekoliko načina kao što su metoda obrane putem upravljanja kvalitetom, diverzifikacija bankovnih izvora i korištenje sredstava, osiguranje depozita te vlasnički kapital kao krajnja obrana od rizika.

Ključne riječi: rizici, banke, upravljanje rizicima, metode obrane od rizika.

Ana-Mari Šartaj

Summary

The impact of risk on bank operations

Banks are exposed to the entire spectrum of risk in their business. The risk in the banking sector means uncertainty associated with an event. The paper presents the basic features of credit risk, interest rate risk, currency risk, liquidity risk and operational risk. To have a constant control over bank operations and to ensure the smooth functioning of all business processes, bank management should develop an effective risk management system. This can be achieved by a process of identification and quantification of risk, risk management and reporting and control of risks. The management can protect bank against risk in several ways, including quality management, diversified banking sources and uses of funds, deposit insurance and ultimately, shareholder's equity as the ultimate defense against risk.

Keywords: risks, banks, risk management, methods of defense against risk.